

Jerusalem den 5 juni 2013

Kära vänner!

Dagen före midsommarafton hoppas jag åter få uppleva det som har gjort mig lika betagen genom åren - svensk midsommar med den friska grönskan, blomstringen och inte minst ljuset med de långa, underbara sommarkvällarna. Kontrasten mot det brunbrända landskap som är resultatet av många veckors brännande sol från en molnfri himmel i det land där jag nu befinner mig gör upplevelsen desto större. Annars har vi - precis som ni - haft en ovanligt sen vår och försommar. Det är endast några veckor sedan regnet föll i rikliga mängder över stora delar av landet. För första gången på många år är Gennesarets sjö så full, att de nu i juni ska börja öppna dammar för att släppa ut extra vatten i Jordanfloden och den alltid törstande Jordandalen.

Sommaren är en tid för vila och rekreation. För många blir det första nog att bara få andas ut, men snart infinner sig behovet att andas in och fylla på med sådant som vi annars har svårt att hinna med. Kanske handlar det om en längtan att läsa de där böckerna som ligger olästa eller som vi gått och funderat på att skaffa oss. Jag vill gärna ge er tre lästips inför sommarens ledighet.

Den första boken har kommit ut nu i dagarna och är så färsk att jag inte ens hunnit se den. Men jag har fått ett informationsblad från

förlaget och har även korresponderat med författaren Monika Sjögren. Dessutom kände jag personligen hennes far som boken handlar om: Göte Hedenquist. Han var direktor för dåvarande Riksorganisationen Kyrkan och Judendomen (RKJ) när jag beviljades ett stipendium för att studera på Svenska teologiska institutet här i Jerusalem vårterminen 1972. Det var också han som kallade mig till min första tjänst vid institutet som tillförordnad direktor 1975. Eftersom denna tid kom att påverka hela mitt liv, är jag nu särskilt nyfiken på att få läsa denna bok. Den heter *Det var en gång en vallareman: Boken om Göte Hedenquist - en modig präst och en ovanlig pappa*, Kulturhistoriska bokförlaget (www.kulturhistoriska.se, tel. 08-545 560 58). Förlagets pris för denna bok på 208 sidor är 289 kr.

Göte Hedenquist berättade ofta för mig om de svåra krigsåren och om den dagliga kamp som han och hans medarbetare stod mitt uppe i. I ett brev till mig ger Monika Sjögren följande sammanfattning av sin fars livsverk, som jag av utrymmesskäl här endast kan citera en del av:

Göte Hedenquist (1907 - 1996)

föddes och växte upp i Norrköping, där han tog studenten. Efter universitetsstudier i Uppsala prästvigdes han 1936 för Linköpings stift. Efter kortare tjänstgöring där kom han till Svenska Israelsmissionen på Seegasse i Wien för att verka i en evangelisk-luthersk församling kristna av judisk börd, som flytt från Tyskland efter Hitlers maktövertagande. När Österrike intogs av nazisterna på våren 1938, blev Hedenquist föreståndare för Seegasse-församlingen och ledde det hjälparbete genom vilket mer än 3 000 personer, judar och kristna av judisk börd, räddades till andra länder undan förintelsen. Undan förintelsen (Verbum 1983) heter också den bok han senare skrev om räddningsarbetet. År 1940 tvingades han av nazisterna att lämna Wien och återvände till sin födelseförsamling, S:t Olai i Norrköping, som kyrkoadjunkt. [...]

Mellan 1946 och 1950 var Göte Hedenquist svensk delegat i Kyrkornas världsråd med ansvar dels för återuppbyggnad av kyrkligt liv i det krigshärjade Central- och Östeuropa, dels för relationerna mellan de i världsrådet ingående ländernas kyrkor och judendomen.

Göte Hedenquist med dottern Monika - bokens författare.

*Han var en av
initiativtagarna till
Svenska teologiska
institutet, STI,
i Jerusalem och var
den som för
Svenska
Israelsmissionens
räkning förvärvade
huset Tabor vid
Profeternas gata,
där han med
bistånd av
professor Martin
Buber vid*

*Göte Hedenquist vid ett besök på STI 1982 tillsammans
med institutets dåvarande husmor Harriet Holmquist.*

*Hebreiska universitetet fick israeliska regeringens tillstånd att öppna
STI i januari 1951. Hela sitt yrkesverksamma liv ägnade han åt att
närma kristendom och judendom till varandra och han kan nog sägas vara
den som i Svenska kyrkan introducerade dialogen, samtal på religiös
grund mellan religionerna.*

Boken om Göte Hedenquist äger en särskild aktualitet genom den bok som utgör nästa lästips: Elisabeth Åsbrinks bok *Och i Wienerwald står träden kvar* (Natur & Kultur 2011, 329 sidor, 181 kr). Denna bok har rönt stor uppmärksamhet i medierna och tilldelats det prestigefyllda Augustpriset 2011. Liksom den föregående boken handlar även denna om ett verkligt och märkligt människoöde fast av ett helt annat slag: den 13-åriga judiske pojken Otto Ullman som kommer som flykting till Sverige från ett Wien, där livet blivit outhärdligt för den judiska befolkningen efter 1938. Genom de brev som föräldrarna skriver till sin son - inte mindre än femhundra - får vi följa både Ottos och hans föräldrars tragiska öde under krigsåren. De sista breven är skrivna i koncentrationslägret Theresienstadt, från vilket hans föräldrar aldrig återvände.

Eftersom Otto Ullman var ett av de barn som räddades till Sverige genom Svenska Israelsmissionen i Wien 1939, tar boken också upp vad denna organisation utförde - eller underlät. Svenska Israelsmissionen var föregångare till Riksorganisationen Kyrkan och Judendomen, och som namnet anger ägnade den sig åt mission bland judar. Den dystra bild som boken tecknar av Svenska Kyrkan i allmänhet och Svenska Israelsmissionen i synnerhet har lett till en debatt både om vad som faktiskt skedde och om vad som var möjligt att göra i en tid av ofattbar brutalitet. Det som framför allt väckt debatt är i vad mån de judar som räddades valdes ut på

grund av att de övergått till kristendomen och om i så fall andra valdes bort.

En som var med var just Göte Hedenquist. Föga överraskande skiljer sig hans - och dottern Monikas - bild av vad som skedde från Elisabeth Åsbrinks. Monika Sjögren berättar att hon skrev större delen av sin bok innan Elisabeth Åsbrinks bok publicerades, och att hennes bok alltså inte utgör något svar på den boken. Men kanske kan de båda böckerna just därför belysa och berika - och även problematisera - varandra genom att lyfta fram olika aspekter av en tid då ondskan kunde härja fritt på ett sätt som världen aldrig skådat. Böckerna torde vara ense på en punkt, och det är att antisemitismen genomsyrade också det svenska samhället och även många företrädare för kyrkor och samfund under de år då en tredjedel av det judiska folket brutalt mördades inte långt från vårt lands gränser.

I detta nyhetsbrev har jag ofta haft anledning att lyfta fram hur den nedärvda antijudiskheten i kyrkans teologi banade väg för Förintelsen eller åtminstone gjorde kristenheten okänslig och passiv inför judarnas ohyggliga lidanden. Det är dock lätt att vara efterklok. Jag har ofta funderat över hur jag själv skulle ha agerat under Förintelsen - tigande löpt med som de flesta, opportunistiskt samarbetat som många, stått upp i protest som få, eller gripit in och med fara för livet försökt rädda de dödsdömda, vilket ännu färre hade mod att göra även om de kunnat.

Ytterst få människor är hjältar när det verkligen gäller. Sanningen är nog därför att kanske även jag hade befunnit mig i den passiva medlöpande majoritet som gjorde Förintelsen möjlig. Det bör göra oss tacksamma över de få som på olika sätt höjde sig över mängden. Samtidigt bör det göra oss ödmjuka och försiktiga när vi bedömer och kanske fördömer dem som handlade fel eller inte gjorde något den gången. Det innebär att vi varken ursäktar den aktiva eller den passiva ondskan. Men i stället för att skuldbelägga är det viktigaste att vi som lever nu och sitter med facit i hand tar lärdom av historien.

En förutsättning för att lära av historien är givetvis att vi känner den. De båda lästipsen förmedlar tveklöst en sådan kunskap om Förintelsen. Det gör också den tredje bok jag vill nämna: Göran Rosenbergs bok *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz* (Bonniers 2012, 289 sidor, 204 kr). Även den belönades med Augustpriset i fjol och även den är en dokumentär om ett tragiskt människoöde - författarens egen far som mirakulöst överlevde Auschwitz och hamnade i Sverige, där han dock inte orkade överleva.

Tillsammans med Jesper Svartvik kommer Göran Rosenberg att föreläsa på den kurs om Förintelsen och antisemitismen som jag redan nu vill pålysa.

I kurspresentationen kan vi bland annat läsa följande:

Denna kurs uppmärksammar antisemitismen i historia och nutid, den form av rasism som har kallats "det längsta hatet" eftersom förakt för och hat mot judar och judisk tradition har funnits i årtusenden. Hur har antisemitismen kommit till uttryck i historien och hur gestaltas den idag? Vad får den för konsekvenser? I synnerhet studeras judisk-kristna relationer: Hur kunde Förintelsen äga rum i Europa, en kontinent som under två tusen år i så hög grad påverkats av kristen tro och etik? Finns det ett samband mellan antisemitism och kristen förkunnelse om judar och fariséer? På vilket sätt har kyrkor och samfund bearbetat dessa frågor efter andra världskrigets slut? Var befinner de sig nu? Vad kan vi själva göra för att motarbeta rasism och främlingsfientlighet idag? Kursen inleds med en studievistelse i Jerusalem den 17-28 januari 2014 med föreläsningar, studiebesök och exkursioner (17 resp. 28 är resdagar).

Kursen ges i samarbete med Svenska teologiska institutet i Jerusalem och Förintelsemuseet Yad Vashem.

Förkunskapskrav: För tillträde till kursen krävs 60 högskolepoäng varav minst 30 i religionsvetenskap.

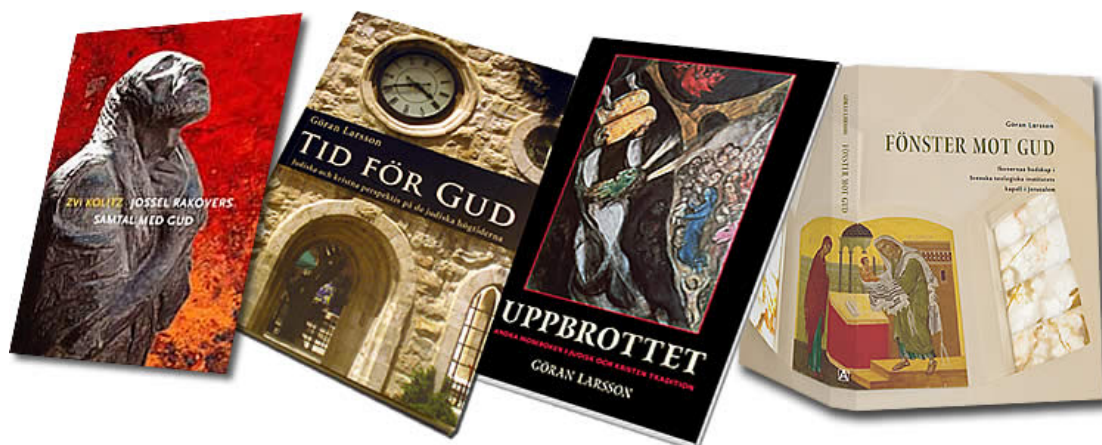
Anmälan: www.antagning.se mellan den 16 september och 15 oktober.

Ytterligare information: www.teol.lu.se och christina.packalen@teol.lu.se

Jag vill också gärna påminna om den sommarläsning som Jubileumsfondens egna böcker erbjuder. Böckerna beställs av vår bokdistributör Anita Taranger, Oxelgatan 26, 565 33 Mullsjö, anita.taranger@hotmail.com, tel. 0392-36021 eller 0732-306021.

Här är listan på böckerna; priset *inkluderar frakt* :

- Zvi Kolitz, *Jossel Rakovers samtal med Gud* (2003, 2005), 120 kronor.
- Göran Larsson, *Tid för Gud: Judiska och kristna perspektiv på de judiska högtiderna* (2006), 140 kronor.
- Göran Larsson, *Uppbrottet: Andra Moseboken i judisk och kristen tradition* (2007), 180 kronor.
- Göran Larsson, *Fönster mot Gud: Ikonernas budskap i Svenska teologiska institutets kapell i Jerusalem* (2011), 120 kronor.

Nu ligger sommaren framför oss med alla dess möjligheter till sol, värme, vila, fördjupning, gemenskap och nya krafter till kropp och själ. Allt detta önskar jag er i rikt mått!

Med de varmaste sommarhälsningar från Jerusalem och Er tillgivne

Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer:

Adress i Israel: Hatekufa 17/4, 92628 Jerusalem

Tel. 00972-2 648 1979 eller 00972-50 685 0346 (mobil)

Adress i Sverige: Lunden, 519 94 Björketorp; tel. 0730-949504

E-postadress: goran.larsson@judiskkristnarelationer.se

Hemsida: www.judiskkristnarelationer.se

PlusGiro (Postgiro) 195 85 45-4

Bankgiro 5374-4249